

La vida als camps de concentració a Mallorca

Antoni Oliver

Memòria Civil, núm. 44, Balears, 2 de novembre 1986

L'acumulació a les presons de Can Mir, Provincial i Castell de Bellver de nombrosos detinguts, té com a conseqüència que les autoritats feixistes es plantegin, coincidint amb noves necessitats defensives de l'illa, traslladar els presoners a camps de concentració.

A partir de 1937 les presons están massificades degut a la gran quantitat de presos sota detenció governativa, es a dir no sotmesos a cap judici, o amb causa sobreseïda. Aquesta circumstància convergeix amb una nova política defensiva encaminada a fortificar Mallorca. La construcció d'una xarxa de bateries de costa implica dur a terme una millora de comunicació entre centres operatius, es a dir el bastiment d'accessos a la costa, construint noves carreteres. Per aquest treball són utilitzats els presos, e instal·lats els primers camps de concentració. El primer camp obert ho és prop del balneari de Sant Joan de la Fontana, a Campos i a continuació es posen en marxa nous camps a Alcúdia, on es projecta la construcció d'un aeroport, com a Ses Salines, que ha de completar la cobertura aèria de l'illa justament amb les bases d'hidroavions de Port de Pollença i Son San Joan.

Aquesta política defensiva té com a conseqüència que els camps de concentració estiguin situats a zones prop de les costes mallorquines. Així, en diferents períodes durant, i una vegada finalitzada la guerra, hi ha camps de concentració a "Son Muleta (Sóller), Enderrocat (Regana), Sa Farineta i Son Cal·lar (Campos), Felanitx, Albercutx (Pollença), i La Victòria (Alcúdia).

Els camps de concentració es nodreixen, en bona part de presos governatius; però també, a mesura que avança la guerra, els processats amb edat militar passen a engrossar els batallons disciplinaris, que són enviats a fer treballs de gran duresa en els camps.

D'aquesta manera alhora que es descongestionaren les presons, només resten detinguts a la Provincial i a Manacor; els militars disposen d'una mà d'obres gratuïta per assolir els seus objectius defensius. Per una altra banda, la improvisada presó de Can Mir, es tanca, finalitzada la guerra, i els detinguts polítics són enviats a Formentera on es munta un altre camp de concentració, de condicions de vida duríssimes.

Son Cal·lar

Un dels camps de concentració més grans dels instal·lats a Mallorca es el de Son Cal·lar a Campos, a uns quatre kilòmetres del poble. Estava situat a la possessió de Son Cal·lar i albergà una xifra aproximada de doscents presos. El reducte on estaven els detinguts tenia una extensió aproximada de 3.800 metres quadrats (tres cortons, o mitja cuaterada), envoltat d'alambrada. En el centre de la tanca estava situada la nau central, on jeien els detinguts, amb lliteres agrupades de dues en dues, una damunt l'altra. Fora dels barracons els mateixos presos varen construir, amb joncs, i branques de pi, una improvisada tenda que servia de menjador. També es varen fer unes dutxes i una cuina, de forma completament artesanal.

A les set del matí començava la jornada pels quasi dos centenars de captius de Son Cal·lar. Un quart d'hora més tard, formats els homes a la nau central, es passava revista, i a continuació, després de rentar-se, tornaven a formar per anar a berenar, invariablement d'un xusco, amb xocolata de garrofa.

Damunt les vuit del matí empenia marxa, la corda de presos, amb dues parelles de Guàrdia Civil, obrint i tancant les fil·leres de detinguts cap a la carretera. Durant unes quatre hores treballaven picant pedra, fent voravies, carregant carros de pedres, etc. Tot això a les ordres d'un mestre d'obres civil. A les dotze tornaven al camp a dinar. El dinar, segons diferents testimonis, no era del tot dolent, al principi, encara que, després de finalitzada la guerra, coincidint amb l'empijorament general del nivell de vida, varen arribar a passar gana. Es dinava de patates fregides i un troç de carn. A les dues s'empenia una altra caminada fins el treball, situat a uns cinc quilòmetres de distància, i es feia feina fins a posta de sol.

A les vuit de la tarda es sopava, inalterablment de patates bollides i damunt les nou, es tocava silenci, donant per finalitzada la jornada.

Les condicions sanitàries eren realment infectes, i no hi havia cap metge oficial. Els detinguts eren assistits, sense cap medi adequat per alguns metges també presoners. La vigilància del centre corria a càrrec de la Guàrdia Civil, amb un total de tres parelles comandades per un sergent, o, en altres períodes, un oficial, capità o tinent. El règim penitenciari imposat era d'una duresa implacable, fins a l'extrem que els detinguts "poc feiners" nd'escàs rendiment o que, practicaven la resistència passiva, eren aïllats, durant cinc o sis dies, a un excusat condemnat, que estava situat a unes decenes de metres de la nau central.

Les visites dels familiars es rebien una vegada cada quinze dies, i transcorrien sota l'atempta mirada d'una parella de Guàrdies Civils, encara que, segons el guàrdia que quedava encarregat del camp hi havia més o menys flexibilitat en quant a temps, o vigilància. Normalment duraven una hora, i tenien lloc a l'improvisat menjador.

La roba la podien rentar els familiars dels presos, encara que els detinguts de procedència peninsular que s'incrementaren a finals de la guerra, havien de rentar la ells mateixos i no podien comptar amb les visites de familiars, havent de patir, además de la captivitat, la tortura moral de l'allunyament, i l'aïllament més absolut de la família.

Estava prohibit llegir, essent l'única manera de passar el temps, entaular alguna conversa amb els companys, o passejar pel recinte tancat per l'alambrada.

La procedència social de la gent que estava en el camps era molt variada. Obrers, artesans, intel·lectuals, homes de professions liberals, metges, advocats, etc. En general s'organitzaven, d'alguna manera per aprofitar el poc temps que els restava lliure, adquirint algun coneixement, nou.

Albercutx: la Sibèria mallorquina

La vida descrita en el camp de Son Cal·lar no diferia gaire dels altres centres penitenciaris. Tal vegada, a Mallorca, les condicions més dures de vida es donaren al camp d'Albercutx, a la Serra de Tramontana, en el terme municipal de Pollença. Estava situat en un petit vall, envoltat de bosc. La temperatura era extremadament baixa i el lloc era conegut entre els presos com La Sibèria mallorquina. Unes cent persones era la capacitat mitja del centre. Una casa de fusta, tal vegada inicialment de nevater, albergava els detinguts. Les condicions de vida a causa del fred, que ni els mateixos Guardies Civil podien, en ocasions, resistir, eren d'una duresa incalificable. En aquest fet, meteorològic s'ha d'unir la mala alimentació, i els freqüents càstics imposats als presoners, com correr a "paso ligero" durant un cert temps, que contribuïa a debilitar-los encara més.

Dibuixos de Pla sobre la vida als camps de concentració

Presos a Manacor l'any 1939, acabada la guerra

MEMORIA **MALLORCA EN GUERRA**
CIVIL (1936)
1986

Baleares